

Bratislava: dissenyant la futura Unió Europea

per Víctor López (@vlopezpaya)

El Discurs sobre l'Estat de la UE: una crida a la cooperació

“La nostra Unió Europea [...] es troba en una crisi existencial”. Aquestes són les primeres paraules del president de la Comissió Europea, **Jean-Claude Juncker**, en el discurs sobre l'Estat de la Unió d'enguany, anomenat **State Of The European Union** (#SOTEU). Arrel d'aquesta afirmació, el president ha continuat dient que “no hi ha suficient Europa en aquesta Unió i no hi ha suficient unitat en aquesta Unió”. En definitiva, la UE ha arribat a una **situació crítica**, en paraules de la cancellera **Angela Merkel**, arrel de tot un seguit de desafiaments que la Unió no ha sabut afrontar amb èxit.

Primer va ser la **crisi econòmica i financera iniciada el 2008** i les polítiques d'austeritat impulsades per Alemanya, que no han donat la solució esperada i que s'han centrat en el control del dèficit i el deute públics dels Estat Membres més que no pas en potenciar el creixement econòmic i la protecció social. A això se li ha d'afegir els **enfrentaments diplomàtics de la Unió amb Rússia** arrel de la guerra d'Ucraïna; l'històric **dèficit democràtic** europeu degut a la manca de responsabilitat i legitimitat d'algunes institucions comunitàries enfront els ciutadans; el progressiu auge del

populisme i de l'extrema dreta euroescèptica liderada pel Front Nacional francès, l'UKIP britànic i Alternativa per Alemanya (AfD). La situació ha empitjorat amb l'impopular tractat de lliure comerç amb els Estats Units, el famós **Transatlantic Trade and Investment Partnership** (TTIP), per la manca de transparència en les negociacions i per les grans concessions que es volien atorgar a les grans multinacionals nord-americanes, i en segon lloc, per la nefasta gestió de la crisi de refugiats que ha dividit els estats membres i on la única solució que s'ha trobat és dotar de 3.000 milions d'euros a Turquia perquè els aculli provisionalment, ignorant la inestable situació a la ribera sud de la Mediterrània. Arrel d'aquest últim fet, la UE ha rebut dures crítiques de l'anomenat **Bloc de Visegrad**, format per Polònia, Hongria, la República Txeca i Eslovàquia, i que està liderat per Jeroslaw Kaczynski –des de l'ombra a través de la primera ministra polonesa Beata Szydlo– i Viktor Orbán, dos dels polítics ultranacionalistes més reticents al poder de Brussel·les i favorables a la retirada de sobirania comunitària per retornar-la als estats, en especial en matèria de seguretat, immigració i defensa.

La Unió Europea ha anat saltant d'un foc a un altre fins arribar a mitjans de 2016 amb un **bloqueig polític a Espanya** després de dues eleccions consecutives (i ja veurem si hi ha unes terceres); un primer ministre Renzi contra les cordes per un referèndum constitucional que pot perdre, i per una més que possible crisi del sistema bancari italià (iniciada amb el Monte dei Paschi de Siena, que es troba en caiguda lliure); i una **França** amenaçada pel terrorisme i que es nega a qualsevol tipus de reforma, amb un president en hores baixes que augura una jornada electoral en la qual els francesos hauran de decidir entre dreta i extrema dreta. Però la última i més mortífera estocada ha vingut del seu soci més controvertit, el **Regne Unit**. El referèndum sobre la permanència britànica a la UE celebrat el 23 de juny ha posat contra les cordes el futur de la Unió i és el motiu pel qual Juncker ha començat el seu discurs amb les paraules "crisi existencial". Que un membre tan destacat, històric i poderós com el Regne Unit abandoni el club d'estats ha fet que es qüestionari tot el projecte europeu. El president de la Comissió considera que "la xifra d'àrees en les que nosaltres cooperem es massa petita" i afegeix el que comentàvem al principi: "la Unió Europea no té suficient unió", cosa que ha generat una fragmentació que permet l'auge dels populismes. Per altra banda, però, la UE segueix essent el major bloc comercial i econòmic del món, cosa que fa que "la UE no estigui com a tal en risc". No obstant, Juncker admet que no es pot ignorar el que suposa el **Brexit** i, per això, ha demanat als estats membres "aconseguir ràpidament un acord sobre la sortida britànica" per tal acabar "amb la incertesa quotidiana" i elaborar una estratègia unitària pel futur de la UE.

Tot i la voluntat de mantenir una relació amistosa amb el Regne Unit, Juncker alhora afirma amb contundència que ja no seguirà havent una relació de lliure circulació comercial, pretensions que havia suggerit la primera ministra britànica **Theresa May**. Aquesta súplica per aclarir el futur de la Unió s'ha materialitzat en la **cimera de Bratislava** (Eslovàquia) de dissabte 16 de setembre.

Un cop ha fet front als elements més crítics, el president de la Comissió Europea ha centrat el seu discurs sobre l'Estat de la Unió en mesures concretes i en els **grans projectes** per fer front als problemes de l'atur, el deute públic, el terrorisme, la divisió Est–Oest i la injustícia social. Un primer eix es centra en la seguretat, la defensa i el terrorisme. Aquest projecte consisteix en avançar cap una **major defensa comuna**, truncada sempre per la reticència de molts estats però que ara compta amb el suport de França i Alemanya per fer front a l'amenaça terrorista i en la seguretat frontera, sense plantejar cap pla concret. Juncker s'ha mullat i ha proposat, per una banda, la constitució d'una nova **Guardia Europea de Fronteres i Costes** que compti com a mínim amb 200 guàrdies fronterers addicionals i 50 vehicles més per ser desplegats a les fronteres exteriors de Bulgària a partir d'aquest pròxim mes d'octubre. Per l'altra banda, considera un factor clau potenciar la innovació en la indústria de defensa europea perquè les fronteres de la Unió siguin més fortes. Amb aquest objectiu ha proposat la creació abans de 2017 d'un **Fons Europeu de Defensa** per "impulsar la investigació i la innovació" en aquest camp. Amb aquestes propostes pretén incrementar la seguretat a les fronteres de la Unió i reduir el màxim possible l'amenaça terrorista juntament amb els cossos i forces de seguretat dels estats membres.

El segon eix és el centrat en **economia, ocupació, creixement i telecomunicacions**. En aquest aspecte, l'objectiu és aconseguir una major cooperació fiscal i dotar de més recursos el Fons Europeu per Inversions Estratègiques (FEIE, o EFSI de les sigles angleses), dins del marc de l'anomenat Pla Juncker, i ampliar-lo dos anys més, fins el 2018. Actualment, compta amb un pressupost de 21.000 milions d'euros amb els quals s'han mobilitzat 116.000 milions d'inversions en 26 estats membres beneficiant a més de 200.000 pimes. A partir d'ara es vol arribar als 500.000 milions d'euros el 2020 per mobilitzar a 160.000 milions d'inversions fins el 2022 i centrar aquestes inversions en els camps de la tecnologia i la competitivitat. D'aquí en deriva la controvertida proposta de Juncker d'**instal·lar wifi gratuït en les capitals europees abans de 2020**. A més, Juncker ha promès reforçar el pacte d'estabilitat i creixement i complementar la tasca del FEIE amb un full de ruta concret sobre la **Unió de Mercat de Capitals** per tal d'evitar la dependència total del crèdit

bancari i assegurar així l'estabilitat financera de les empreses. Elements que, segons Juncker, s'han vist durant la crisi econòmica i ara és moment d'eradicar de cara al futur.

El tercer eix és el **migratori**. Possiblement és l'aspecte més complex que actualment ha de fer front la Unió. Amb una Alemanya amb més d'un milió de refugiats i el Bloc de Visegrad liderant la negativa a l'asil i construint tanques metàl·liques a les fronteres, Juncker ha hagut de reconèixer el **fracàs de la política de repartiment obligatori de refugiats**, afirmant que només ha pogut beneficiar a 6.000 persones quan l'objectiu rondava, com a mínim, els 120.000. Com a contramesura, el president de la Comissió ha anunciat la posada en marxa d'un **pla d'inversions per l'Àfrica** i els voltants dotat de 44.000 milions d'euros, amb capacitat d'arribar fins el 88.000 milions si els estats membres hi contribueixen. Tot i que a l'Àfrica la immigració només es troba en grans focus a Líbia i les ciutats portuàries de Ceuta i Melilla, i que el vertader problema es troba al **Mar Egeu** davant les costes de Turquia i Grècia i en la **guerra de Síria**, Juncker ha venut aquestes inversions africanes com un pas ferm enfront la immigració.

No obstant, a tot això Juncker va afegir que "la solidaritat ha de ser voluntària, no es pot imposar". Aquesta baixada de to, si ho comparem amb el dur discurs de l'any passat, és producte de la dèbil posició en la que es troba la Comissió després de que fracassés el seu pla d'atorgar majors concessions a David Cameron perquè el Regne Unit es mantingués dins la Unió Europea. A més, cal mencionar el silenci que han mantingut envers el fracàs de les negociacions pel TTIP, la **retirada de la proposta sobre el roaming** o el fitxatge del seu predecessor, José Manuel Durão Barroso, pel banc privat d'inversions Goldman Sachs, fet que Juncker ha decidit enviar a la comitè d'ètica de la Comissió.

En definitiva, doncs, Juncker s'ha presentat davant del Parlament Europeu a la ciutat d'**Estrasburg** per demanar unitat als socis europeus i buscar una sortida a la crisi existencial en la que es troba immersa la Unió, que no és altre que una suplica a determinar i redefinir el projecte europeu pel futur. I el cert és que li corre presa, ja que el desembre es farà el relleu del Consell Europeu i el gener el del Parlament Europeu. Amb una Comissió Europea que va a remolc dels estats, liderats per Alemanya i seguits per França i Itàlia, tots els factors esmentats i la crida del president Juncker han impulsar a la força la Cimera de Bratislava.

La Cimera de Bratislava: amics a la força però, en el fons, amics

L'essència de la cimera europea celebrada a Bratislava (Eslovàquia) és que Europa ha de resoldre tots aquests problemes mitjançant una resposta col·lectiva. El major repte recent que hagué d'afrontar ha estat, i encara és, la **crisi de refugiats**, un clar exemple de la manca d'acord entre els estats membres que han actuat en tres blocs diferents: els favorables a donar asil, on es troba una Alemanya en solitari, recolzada només per alguns països escandinaus; els radicalment contraris, que fins i tot han aixecat un mur a la seva frontera i han desplegat l'exèrcit; i després un gran bloc de països que no es pronuncien i estan a l'espera de què fa qui, on es troba Espanya. **No hi ha hagut coordinació, no hi ha hagut pragmatisme i, sobretot, no hi ha hagut solidaritat.** I aquí la Unió Europea ha fallat. D'aquí ve la cimera d'aquest dissabte 16 de setembre.

Cal redefinir el projecte europeu i buscar punts d'acord entre els estats membres per assolir una cooperació conjunta, i només Alemanya i França poden forjar aquest nou projecte per a la Unió. Però tot això només és la teoria. En contra, hi ha un sector favorable a deixar la UE en un simple mercat únic i de llibertat de moviments de persones i capitals, dotant a Brussel·les amb només aquells poders necessaris, sense intervenir en excés a la sobirania dels estats. En altres paraules, una solidaritat **a la carta**, cosa que acabaria amb el coixí de seguretat dels rescats financers en cas de crisi econòmica. En definitiva, els estats de la Unió Europea han d'escollir entre més integració o un simple mercat únic, i tot això en un context internacional que els demana a crits que es defineixin ràpid si volen continuar essent un actor estratègic i determinant.

D'aquesta manera, el passat dissabte la Unió Europea s'ha reunit per segon cop **sense el Regne Unit** per començar a definir l'Europa del futur. Aquest cop, però, una cimera europea es celebra **sense una agenda formal ni ordre del dia**, ja que aquesta és una primera trobada per analitzar la situació de la UE i començar a buscar punts d'acord.

Amb Alemanya i França proposant mesures econòmiques antagòniques, eleccions generals en els principals motors europeus, l'auge del populisme euroescèptic, la divisió entre els pròspers països del centre-nord del continent i els països del sud greument afectats per la crisi econòmica i de refugiats, uns estats de l'Est crítics amb el poder de Brussel·les, i unes visions completament diferents sobre el futur de la Unió dividits entre els reformistes –aquests alhora internament enfrontats entre donar més poders a les institucions comunitàries o centrar-se en més cooperació entre els governs nacionals– i els que volen una UE més funcional i pràctica, és a dir, que respongui

als principals problemes de la ciutadania europea, que són actualment la immigració i el terrorisme, potenciant la **Política Comuna de Seguretat i Defensa**. Tot això fa que els punts en comú brillin per la seva absència.

No obstant, Merkel i Hollande n'han sabut posar un fet sobre la taula: la seguretat i defensa comuna. El problema és que cal definir de quin tipus, ja que no tots els estats ho entenen igual. Els països de l'est interpreten aquest compromís com una major implicació en la defensa de les seves fronteres contra la política imperialista russa; els països de la ribera mediterrània ho entenen com més recursos econòmics i militars per a fer front als refugiats i a la immigració; i els estats centreeuropeus, víctimes d'atemptats recents, ho plantegen com una lluita comuna contra el terrorisme jihadista. Per tant, ni en això hi ha un acord clar.

La cimera de Bratislava acaba, en primer lloc, amb un **acord per elaborar un pla de treball en el que definir com impulsar novament la UE en una cimera que es celebrarà en sis mesos**, el març de 2017 a Roma, que coincidirà amb el 60^è aniversari de la fundació de la Unió Europea, on s'elaborarà l'anomenat *full de ruta de Bratislava*. Perquè, com diu el mateix *roadmap*, "encara que un país ha decidit abandonar, la Unió Europea continua essent indispensable per a la resta de nosaltres" (els 27 estats membres).

En segon lloc, aquesta primera trobada d'anàlisi sobre la situació de la Unió i el seu futur resol que cal **reforçar la seguretat i la defensa a les fronteres**, i en matèria migratòria es refermen en l'acord vigent amb Turquia, acorden prestar ajuda a Bulgària per blindar la seva frontera i coincideixen en la necessitat d'evitar una nova arribada descontrolada de refugiats restaurant el control de fronteres en el **sistema Schengen**. A més, aquesta cimera posa en evidència els principals reptes pel futur de la Unió: (1) el *Brexit* canvia la situació de la UE i el projecte europeu, però cal trobar una fórmula perquè els britànics marxïn, tot i que el seu govern no té gaire pressa; (2) s'ha de fer front al populisme euroescèptic que està aflorant a Europa, ja que hi ha eleccions pròximes a Alemanya, França, Holanda i Àustria; (3) s'ha de frenar al bloc de Visegrad perquè està posant en dubte els principis fundacionals, en el que s'ha arribat a anomenar "contrarevolució", i Hongria vol fer un referèndum per qüestionar directament la UE; i (4) s'ha de canviar la percepció ciutadana que la UE està fallant en els grans problemes i projectes.

Per tant, la **Declaració de la Cimera de Bratislava** posa especial èmfasi en la política de seguretat, control de fronteres, immigració i alguns aspectes econòmics, però no defineix com executar el procés de sortida del Regne Unit de la UE, no menciona com reestructurar l'entramat institucional i de funcionament post-Brexit, tampoc aborda la política d'asil, el repartiment de refugiats, el procés per completar la unió bancària ni la posada en marxa del centre de coordinació de la defensa comuna (OpHQ) –que no significa la creació d'un exèrcit europeu, sinó de coordinar els exèrcits dels estats membres–, i només es fan algunes referències a la defensa europea però sense un projecte clar. En definitiva, *“mucho ruido y pocas nueces”* en una cimera que sembla pensar en el futur immediat més que no pas en el projecte europeu des d'una visió global i duradora.

El discurs de l'Estat de la Unió Europea (#SOTEU) i la cimera de Bratislava evidencien, doncs, la necessitat de superar el trauma que ha suposat el *Brexit* i fer de la UE dels vint-i-set un èxit. L'eix franco-alemany va fer roda de premsa conjunta i, un cop més liderant la tan delicada Unió, van sentenciar que a Bratislava *“s'ha fet un primer pas, però el camí serà llarg”*, deia Merkel. Els líders europeus han de recuperar la confiança en la ciutadania i veure el *Brexit* no com un fracàs sinó com una oportunitat per replantejar la UE i fer d'aquesta entitat híbrida supranacional un engranatge més eficient, eficaç, amb major capacitat de donar resposta als problemes ciutadans i, sobretot, més democràtic. El Regne Unit ha canviat les regles del joc i ara li toca a la UE construir el seu propi futur.

Imatge: Cartell oficial de la cimera a Bratislava amb el castell de la ciutat format per totes les banderes comunitàries sense la del Regne Unit. **Font:** Reuters.

VÍCTOR LÓPEZ

Mataró, 1994. Graduat en Ciències Polítiques i de l'Administració per la Universitat de Barcelona (2016) i Màster en Integració Europea per la UAB. Actualment m'estic especialitzant en diplomàcia i relacions internacionals. He col·laborat com a assessor extern a la Fundació CatDem i al Parlament de Catalunya. Participo activament en política i, com deia Churchill, odio profundament que alguns polítics pensin més en les pròximes eleccions que en les pròximes generacions. Autor de l'estudi *“La política exterior dels Estats Units i el terrorisme jihadista (2001-2016). Una anàlisi comparada de les Administracions Bush i Obama”*.